

הכופר והפילוסוף

מאלפת בין הוגה הדעות ברנאר-אנרי לוי ובין הסופר השנוי במחלוקת מישל וולבק. קשה להעלות על הדעת כי התכתבות מסוג זה הייתה מתרחשת במדינה אחרת, לא כל שכן מניבה רב-מכר. חליפת האי-מיילים בין השניים אורגנה בידי בית ההוצאה הצרפתי האגדי פלמאריון, על סמך ההנחה שהדיאלוג בין האינטלקטואלים המדוברים ביותר בצרפת (ולאו דווקא לחיוב) יפיק ניצוצות. כל האירוע הדיף מלכתחילה ניחוח של תרגיל מחוכם ביחסי ציבור; חודשים לפני פרסום אויבי הציבור כבר דלפו לעיתונות שמועות על שיתוף פעולה בין שני מאורות ספרותיים ששמם לא צוין.

ובכל זאת, אף שנולד אולי מתוך שיקול מסחרי ציני, הספר עצמו מספק הצצה מרתקת למחשבתם של שניים מאנשי הרוח הבולטים באירופה כיום. למרות החסרונות הידועים המאפיינים את השיח האינטלקטואלי הצרפתי – חוסר בהירות, הכברת מילים שלא לצורך, ותכופות גם הערכה עצמית מופרזת – המפגש הזה אינו יכול שלא להלך קסם על כל אדם המתייחס עדיין ברצינות לרעיונות ולאנשים המעצבים אותם.

ואמנם, הבחירה במשתתפים – לפעמים מתחשק לכוונתם מתמודדים

Public Enemies: Dueling Writers Take on Each Other and the World

by Bernard-Henri Lévy
and Michel Houellebecq

Random House, 2011

311 עמודים

ביקורת: בנג'מין קרשטיין

זכותה של צרפת ייאמר שהיא אולי המדינה המערבית האחרונה המתייחסת ברצינות רבה לסופריה. החיסרון היחיד בכך הוא שגם הסופרים הצרפתיים נוטים להתייחס לעצמם ברצינות רבה – רבה מדי, למעשה. אמנם מוטב אולי למדינה שגיבוריה יהיו סופרים המתעסקים בעצמם עד זרא, ולא כוכבי רוק העושים זאת בווליום רועש בהרבה, אבל זו כבר שאלה של טעם. מה שברור הוא שמפעם לפעם, מתוך ביצת האגומאניה שבה מתבוסס עולם הספרות הצרפתי, צומח דבר-מה שבכוחו לרתק גם קוראים שאינם חשודים בפרנקופיליה יתרה.

דוגמה לדבר שכזה היא הספר אויבי הציבור, תיעוד של התכתבות קצרה אך

בדוֹ-קרב - מבטיחה התנצחות מרתקת. הם מייצגים שני קצוות מנוגדים של עולם הספרות הצרפתי. ברנאר־אנרי לוי הוא אחד המייסדים, ואולי הנציג המפורסם ביותר, של החוג המכונה "הפילוסופים החדשים", קבוצת הוגי דעות צרפתים מן השמאל שיצאו בגלוי, בשנות השבעים, נגד הרודנויות הקומוניסטיות, בשעה שה"בון־טון" בקרב אינטלקטואלים אחרים בארצם היה עדיין פרו־סובייטי או פרו־מאואיסטי. לוי, המנופף בדגל ההומאניזם, הקדיש את רוב הקריירה שלו ל"תיירות אסונות" ולדברורם של עמים מדוכאים ברחבי העולם, מדרפור ועד בוסניה. בצרפת הוא נהנה ממעמד של סלבריטי המרבה להופיע בכלי התקשורת. במובנים מסוימים גינוני מזכירים כוכב קולנוע יותר מאשר איש רוח מן השורה; ובכל זאת, עלה בידו לשמור על חיבת אוהדיו, וגם אויביו המושבעים רוחשים לו הערכה מרירה בעל כורחם. בן־שיחו הוא מקרה מורכב הרבה יותר. מישל וולבק הוא "הילד הרע" של הספרות האירופית. הוא מזוהה בדרך כלל עם תנועה ספרותית־אמנותית חדשה המכונה "דפרסיוניזם", המדגישה את ההיבטים המדכאים ביותר של החברה המודרנית. הרומנים שכתב, עגומים ונשכניים ללא רחם, מתארים ציוויליזציה מערבית אכולת ריקבון השוקעת לאֶטה. השתלחיותיו של וולבק באיסלאם, בהגירה, באיחוד האירופי ובפסיכיאטריה יצרו לו בקרב הציבור דימוי של איש ימין רדיקלי, אף שהוא עצמו מכחיש כל הזדהות פוליטית ספציפית. עיקר עניינו הוא התנגדות למה שהוא מכנה "הגרסה הרשמית" של החיים, שלפיה "הכל בסדר, המצב נעשה טוב יותר מרגע לרגע והאנשים היחידים שמכחישים זאת הם חברות ניהיליסטים נורוטיים". למרות הסלידה שמגלה כלפיו

הממסד הביקורתי בארצו, וולבק זכה, זמן קצר לאחר צאתו לאור של אויב הציבור, בפרס גונקור היוקרתי על ספרו המפנה והטריטוריה, ובכך ביסס את מעמדו כאחד הסופרים הבולטים והנחשבים בעולם בכלל ובצרפת בפרט.

מ בחינות רבות, וולבק ולוי הם הפכים גמורים. לוי הוא יהודי חילוני החש קשר עמוק לעולמה של היהדות המסורתית, אם כי הוא מקפיד לשמור על ריחוק מסוים ממנה. "כביסוס לרעיון כבוד האדם, שעליו נשענת אמונתנו", הוא כותב, "לא מצאתי שום דבר שישווה לתורת רבי עקיבא ועמנואל לוינס". וולבק, לעומתו, הוא אתאיסט גמור. לוי הוא איש השמאל, הכותב בשלב מסוים, ברוח סרטריאנית, כי הבורגנים מעוררים בו בחילה; ואילו וולבק, כך אפשר להתרשם, רואה בפוליטיקה עיסוק מעט לא־שפוי. "זכויות האדם, כבוד האדם, יסודות הפוליטיקה", הוא כותב, "את כל אלה אני משאיר בצד... [אין] לי שום אפשרות לאמת סטנדרטים מסוג זה". לוי מאמין בקדמה ובאפשרות ליצור עולם טוב יותר; וולבק סבור שהעולם הוא מה שהוא - מקום די מחורבן בסך הכל - וככל שנזדרז להפסיק לשקר לעצמנו לגבי מצבו, כן נתפנה מהר יותר להמשיך בחיינו, חסרי משמעות ככל שיהיו. לוי מאמין בחובתו של האינטלקטואל לגלות מעורבות בנעשה סביבו ולהגן על המדוכאים; וולבק שולל את היומרות הסנטימנטליות המופרכות הללו, ומעדיף בבירור את עולם האותיות על עולמם של בני האדם. ועם זאת, בין וולבק ללוי נוצרת תחושה של קרבה. הסיבה לכך, מתברר, היא העובדה ששניהם משמשים מטרה לשנאה עזה מצד רבים מבני ארצם. "אני חושב", כותב וולבק, "שמי שיצליח לפענח מדוע

פסקל, אבל מכריז כי "הבעיה היחידה היא שאני עדיין לא מאמין באלוהים". הוא מאמין ללא ערעור רק ב"אי-ההפיכות המוחלטת של כל תהליך ריקבון מרגע שהחל". העיקרון הזה, לדבריו, אינו מוגבל לתחום האורגני; הוא "כמו חוק אוניברסלי הנוגע גם לעצמים חסרי תנועה; הוא אנטרופי במפורש". העובדה שהכל הולך וגווע היא הקבוע היחיד ביקום בלתי צפוי ועוין.

לוי מזהה את המטפיזיקה שמציג וולבק עם הפילוסופיה של האטומיסטים היוונים, ומגיב מצדו בשבועת אמונים ל"נראטיב הגדול המשמש חלופה לנראטיב של האפיקוריאנים. זהו הנראטיב שראשיתו פחות או יותר בספר האחר שהנו המקרא, ובמקרא – ספר בראשית". לעומת הניהיליזם לכאורה של וולבק, מציג לוי נקודת מבט חילונית השואבת בכל זאת את השראתה מסיפור הבריאה; אין בה אלוהים, אבל מפעמת בה התחושה שביקום שורר בכל זאת סדר מוסרי.

מכאן מגיעים המתכתבים, באורח בלתי נמנע כמעט, לנושא היהדות. זהו נושא רגיש, הקרוב מאוד ללבו של לוי. הוא ממלא עמודים רבים בניסיון להסביר לוולבק – המבולבל במקצת, יש לשער – את המורכבויות הבסיסיות של היהדות המסורתית. הסופר מגיב תחילה בטענה ש"אישית, אני לא מאמין ביהודים. או ליתר דיוק, אני לא רוצה להאמין. או, למען הדיוק, אני לא יודע שום דבר על הנושא". ואולם, למרבה ההפתעה, אף שוולבק דוחה בדרך כלל את הדת דחייה מוחלטת (ועמה כל דבר אחר כמעט), הדיון ביהדות מביא להתקרבות בין שני האישים השונים כל כך. כשהם עוסקים בתמורה שחלה ברגש הדתי באירופה ובהתגלגלותו ל"פונדמנטליזם אקולוגי, המעורב במקרים מסוימים

הפכנו דווקא שנינו, השונים כל כך זה מזה, לשעירים לעזאזל של זמננו, יבין בתוך כך דברים רבים על ההיסטוריה של צרפת בימים האלה". את טענות אויביהם הוא מסכם במונחים חריפים טיפוסיים: "שנינו בני אדם די נבזיים", הוא מציין, ומכנה את לוי "מומחה בתעלולי יחצנות מגוחכים", אדם ש"מאז ילדותו מתבוסס בעושר דוחה", וכן "פילוסוף בלי שום רעיון מקורי אבל עם קשרים מצוינים". את עצמו הוא מתאר כ"ניהיליסט, ריאקציונר, ציניקן, גזען" ו"שונא נשים חסר בושה", המשתייך ל"משפחה הדוחה למדי של 'אנרכיסטים ימנים'". הוא מלגלג אפילו על כישרונו; על פי עדותו שלו, אין הוא אלא יוצר "חסר ייחוד וסגנון", ש"זכה לפרסום ספרותי לפני שנים אחדות בעקבות טעות שיפוט לא אופיינית מצד מבקרים שאיבדו את חוט העלילה". בהתרשמות הזו, לפחות, יש לוולבק שותפים רבים. "אנחנו שקועים עד צוואר", הוא כותב, ובצדק רב, "בבוז". במבט ראשון דומה אפוא ששני האנשים הללו הגיעו זה אל זה לאו דווקא מאהבת מרדכי אלא משנאת המן. אין ספק שהם חלוקים בנושאים רבים, לפעמים אפילו בצורה חריפה. שוויון הנפש הפוליטי המופגן של וולבק, שאותו הוא מצדיק בציטוט מגתה "מוטב עוול מאשר אי-סדר", "מעביר צמרמורת" בלוי. וולבק מזעזעו עוד יותר כשהוא מודה שנהנה מאוד מביקורו ברוסיה האוטוריטרית והמושחתת של פוטין, משום שמועדוני הלילה של מוסקבה מלאים וגדושים ב"חתיכות בלונדיניות".

עזים עוד יותר הם חילוקי הדעות ביו השניים בשאלת הדת. וולבק מודה אמנם כי "עולם בלי אלוהים, בלי רוחניות, בלי שום דבר, יכול להטריף כל בן אדם", ומפתיע במובאות מדברי המתמטיקאי האדוק בלז

באלטר-גלובליזציה [תנועת הצדק הגלובלי] שמאלנית, ובמקרים אחרים בכתות מטורלות ברוח 'העידן החדש', מכנה וולבק את התופעה "מין ניאור-פנתיאיזם" ומוסיף: "מעודד לדעת שהיהודים יהיו בסביבה כדי להתנגד לה". כמה עמודים אחר כך הוא מודה ש"במובלע אני מזהה תקפות מסוימת בייעוד היהודי".

לא יהיה זה מוגזם להניח שעמדה אוהדת זו קשורה לעובדה שוולבק הוא שנוא נפשם של שני הגורמים המניפים כיום את נס האנטישמיות באירופה: השמאל הקיצוני והאיסלאם הרדיקלי. הוא מלין על ההתרבות "הנתעבת והמפחידה" של "אתרים שמאלניים קיצוניים... שבהתאם להגיגון המקסימליסטי של האינטרנט... מרחיקים לכת כמעט עד כדי לקרוא להריגתנו", ומוסיף:

כאן אתה נוכח שהקנוניה הלא-קדושה בין השמאל הקיצוני לאיסלאם הרדיקלי איננה פנטזיה שנרקמה בדמיונו של ז'יל ויליאם גולדנדל [פעיל ימין צרפתי פרו-ישראלי נודע], אלא דבר-מה שהולך והופך למציאות. לא ארויב בניין האחריות שבה נושאים אלה המנסים לתרץ את גישת האיסלאם בהיותו "דתם של העניים", או אלה המבקשים למצוא נקודות הסכמה בין ההגות המרקסיסטית לחוקי השריעה. אומר רק זאת: שכל מתקפה אנטישמית או רצח אנטישמי בפרברים של ערי צרפת חבים להם משהו.

למען האמת, דומה שוולבק רואה משהו מעצמו ביהודים, או משהו מן היהודים בו עצמו. את האבחנה כי "זמן רב לפני כולם פיתחו היהודים חוש הומור, שלמרבה הצער מאפשר להם לסבול כמעט הכל" יכול היה הסופר להחיל גם על יחסו שלו לעולם. ומפני שאויביהם של היהודים הם גם אויביו, הוא מביע הערצה פשוטה

וחסרת יומרות לכוונותם להשיב מלחמה שיערה. "לראות את ישראל נלחמת בימים אלה", הוא כותב, "הוא שינוי מהותי ותענוג אמיתי".

לוי, אולי בשל יהדותו, נוקט גישה מרוסנת יותר בנושא. "העדר", הוא כותב לוולבק, "הוא מטומטם... מטומטם במידה שאינה נתפסת בכלל... ובעיקרון אפשר להפריע בנקל את מנוחתו, לגרום לו לאבד את הראש, את הרדאר, לבלבל אותו, להתחמק ממנו". לוי, המעדיף שלא להתבוסס בביצת השנאה האובססיבית, משתלט כאן לראשונה על השיחה ומנווט אותה אל החלק המאלף והיפה ביותר בספר: הדיון על אודות הכתיבה.

בנושא הזה, יש לומר, לוי מתחיל להבריק באמת. היהדות שלו, כך מתברר, אינה מסתכמת בהזדהות עם מיעוטים נרדפים או בטיפוח זיקה סנטימנטלית למסורת אבות; היא קשורה בקשר בל-יניתק למעשה הכתיבה עצמו. "החכמים", הוא כותב, "אמרו כי המילים הן שנותנות לעולמות את מהותם", וממשיך:

ועליי לומר שכשרוחי נופלת, כשאני מרגיש מנוול אמיתי, כשאני מתבייש בכל התרגילים שעליי לנקוט כדי לוודא שלא אשכח את בני דרפור ואת האפגנים, אני יכול לומר לעצמי שלפחות אני נאמן ללקח הגדול והשגב הזה של אותם חכמים. אין חיים מחוץ למילים; זהו בסיס תורתם.

כדי שיהיו חיים יש להפיק את הניצוצות הנכונים מן האבן המלובנת של המילים – זהו לב-לבו של התלמוד.

יורמני? בוודאי. שנוי במחלוקת? כנראה. אבל ללא ספק דברים היוצאים מן הלב ומעוררים את השכל. וחשוב עוד

ואכן, לוי נמצא שם. על אף טענתו שיהדותו היא יהדות חסרת אלוהים, ברור כי השמים שאליהם הוא נושא את עיניו אינם ריקים. הוא מצטט את הרב חיים מוולוז'ין, תלמידו הדגול של הגאון מווילנה, ושואל:

מה הטעם במה שאיננו בדיוק ספרים אלא הספר בה"א הידיעה? מה הטעם להקדיש מאות שנים להתפלפלויות כדי לפרש את התורה כאשר איש אינו יכול לומר את המילה האחרונה? זה בדיוק מה שמונע מן העולם להתמוטט, לקרוס לחורבן ואפר. אלוהים ברא את העולם אבל פרש ממנו תיכף ומיד, השאיר אותו לבדו עם כוחות ההרס העצמי שלו, כך שרק לימוד, רק אותיות של אש העולות בעמודים כלפי שמים, יכולות להותיר אותו על תלו ולמנוע ממנו להביא על עצמו את הקץ. במילים אחרות, הפירושים אינם השתקפויות אלא עמודים, שבלעדיהם היה העולם חוזר והופך לאין. הספרים אינם בבואה אלא קורות הפלדה של היקום, ולכן חשוב כל כך שיוסיפו להיכתב.

אין דרך אחרת להגדיר את הדברים הללו אלא כתיאולוגיה; ונראה שלוי שואב את כוחו הניכר ככותב וכמבקר מן הלהט הדתי העז המפעם בו, אף שהוא מתעקש לעתים להתכחש לדתיותו.

להט זה אינו זר לוולבק – שוב, למרות הצהרותיו החגיגיות. בשלב מסוים הוא מודה שפעם, ולא לתקופה קצרה, היה בעצם קתולי אדוק:

אני זוכר את עצמי הולך למיסה בימי ראשון רביים, ואת הדבר הזה עשיתי לאורך זמן, עשר שנים אולי, עשרים שנה, בכל מקום שבו התגוררתי בפריז... אהבתי כל כך, מעומק הלב, את הריטואל המפואר של המיסה ששוכלל לאורך מאות בשנים! "אלי, אינני ראוי לקבלך, אבל רק אמור את המילה וארפא". כן, בהחלט, מילים

יותר, בנקודה זו מתחיל הקורא להבין כי מה שמחבר באמת בין וולבק ללוי איננו רק האויבים שהם חולקים, וגם לא הנושאים המשותפים המעסיקים אותם או תחושת הזרות המקננת בהם ביחס לממסד האינטלקטואלי הצרפתי, אלא העובדה ששניהם מסורים, בסופו של דבר, לכתיבה. דומה ששניהם מאמינים כי האמנות, בניסוחו של לוי, "כמוה כמשיח, שעליו אמר המהר"ל מפראג כי אין הוא אדם פלוני או אלמוני שיופיע ברגע מסוים כדי לחולל נס מסוים במקום מסוים. המהר"ל אמר [שהמשיח] הוא אתה, הוא אני, הוא כל אחד מאתנו בכל רגע בהיסטוריה ובכל מקום שהוא, כל עוד הוא נאמן לתורה... באותו אופן האמנות היא הפסוק הזה, עמוד הפרוזה הזה... כך לפחות אני פועל". לוי כמו אומר לבן שיחו: אין זה משנה מה ה"עדר" יאמר או יעשה, אנחנו נמשיך להציב מילה אחר מילה בשירות התורה שקבענו לנו, המצוות שנתנו לעצמנו, אולי אפילו נוציא מתחת ידינו דבר-מה יוצא מן הכלל – וזו תהיה נקמתנו.

וולבק נוקט כמובן גישה ארצית יותר. דומה שהכתיבה היא בעיניו סוג של התמכרות או פעולה המזכירה התקפי מאניה חוזרים ונשנים. "מה המקסימום שלי?", הוא שואל. "בין חמישה לעשרה עמודים, הייתי אומר. אחר כך אתה צריך להשתכר לגמרי, להרגיע את המכונה, לחכות למחר, ואז הכל יתחיל מחדש". אלא שמעט-מעט מתחילה האמת להסתנן מתחת למראית העין האלימה. "במקום לחטט בנפשי ולחפש אמת היפותטית", כותב וולבק, "אני מעדיף להרגיש שדמויות נולדות... אני לא יודע למה, אבל אני זקוק לחיים האחרים האלה. אתה, נדמה לי, נמצא בסירה די דומה".

מסוימות חדרו אליי; קיבלתי אותן אל לבי. ולאורך חמש עד עשר דקות, מדי יום ראשון, האמנתי באלוהים; ואז יצאתי מן הכנסייה והכל נעלם.

לא ממש נעלם, למען האמת. ברגע שמגלים את העובדה הבלתי צפויה הזו בביוגרפיה של וולבק, מתברר כי כתיבתו, אתיאטיסטית ככל שתהיה מבחינה אינטלקטואלית גרידא, ניחנת בכל זאת באיזה פאתוס קתולי המתחבא בין השורות. "הבה נאמר את הברור מאליו", הוא אומר, "ככלל, האדם איננו יצור מעורר התפעלות מבחינה מוסרית. אבל אם לנסח בעדינות משהו פחות ברור מאליו: יש באדם די יכולת להתפעל ממה שנמצא מעל ומעבר לו מבחינה מוסרית ולהתנהג בהתאם". המרחק בין האמירה הזו ובין התפיסה הקתולית של הטבע האנושי, המועד לחטוא והכּמָה לחסד בעת ובעונה אחת, אינו גדול.

כאשר בוחנים מזווית זו את השיחה בין וולבק ללוי – ולא רק בשאלת הדת – היא מקבלת צביון מיוחד במינו. הרי ויכוח מטפיזי קלאסי בין נוצרי ליהודי כבר אינו חיזיון נפרץ; ובכל זאת, הוא נגול כאן לפנינו במלוא תפארתו. מצד אחד ניצב לוי, עם ערגתו הכמוסה לאלוהות המסתתרת, הטפוטיו המוסריות האובססיביות ואמונתו בכוחה הגואל של "התפלפלות פרשנית" אינסופית; ומנגד עומד וולבק, הסבור כי הגאולה טמונה בנכונותנו לקבל את אפסיותו של האדם ושל העולם הנפול שבו הוא חי.

אולי העובדה שבין שני תיאולוגים פולמוסנים אלה שוררת הסכמה יותר ממחלוקת יש בה דבר-מה חיובי ואף מעודד לגבי העידן הנוכחי. הם תמימי דעים, קודם כל, באשר לזהות אויביהם, ושניהם

בטוחים כי בסופו של דבר ידם תהא על העליונה. הם אפילו מצליחים להגיע להבנה לגבי היבטים מסוימים בהשקפת העולם של כל אחד מהם. "אולי הגיעה השעה", כותב וולבק, "שגם אני אפרד מן התבונה. התבונה... שמעולם לא עזרה לי לכתוב אפילו שורה אחת ויחידה; התבונה, שכל חיי רק ייסרה אותי במסקנותיה המדכאות". לוי, מצדו, כמו משתחרר פתאום מן המחזוריות האינסופית של ההתפלמסות. "אני מתרשם", הוא כותב לוולבק על התכתבותם, "שבמקום להסתכן דווקא השתחררתי, ואני מוכן לשוב ולצלול להרפתקה של כתיבת רומן, שממנה טעמתי לפני עשרים שנה ושמצא... חששתי לשוב אליה". וזו הסיבה, הוא אומר לוולבק בקטע מרגש להפתיע, "שאני מאמין שאתה תכתוב עוד שירה ואני אכתוב רומן נוסף".

ש הוודות כי וולבק ולוי זכו ביושר לפחות בחלק מן המוניטין הבעייתיים שיצאו להם, וחסרונותיו של אויבי הציבור יעידו על כך. לוי אכן נוטה ליומרות, ולעתים הוא פשוט מייגע. הוא מצטייר לפרקים כפרודיה על פילוסוף צרפתי יותר מאשר כהוגה דעות אמיתי, למשל בכתבו דברים בנוסח "כשאני מדבר על 'אגו' ברור שאינני מתכוון להוד מעלתו, על הנרקיסים שלו, המראָה שלו, אוצר התחבולות והסודות שלו. אני חושב על האגו המאוד לא יציב הזה, המאוד לא סביר, השברירי, הזעיר לעתים, שאינו אלא נושא ההרפתקה הספרותית, 'התיאטרון האכזרי' האמיתי שלה, סוכן הקונסטרוקציה והדה-קונסטרוקציה שלה". הוא תופס אמנם נפח גדול יותר מן הדיאלוג בהשוואה לוולבק, אבל לא פעם הקורא מתרשם שהוא אומר הרבה פחות. למרבה הצער, אמנות מילוי

העמודים והכתיבה העמוקה אינן היינו
הך. מובן שלוי מסוגל להציע גם רעיונות
רציניים ומרתקים, אלא שנדרש לו זמן רב
מדי כדי לבטא אותם, ולפעמים הקורא
מתפתה לדלג על הפסקאות האינסופיות
שהוא מפיק כדי להגיע סוף-סוף אל
הנקודה המרכזית של טיעונו.

וולבק, מצדו, אינו מנסה להסתיר
את פגמיו: אף שהתנסחויותיו הקצרות
והקולעות נראות מרעננות לעומת
פטפטנותו חסרת התוחלת של בן שיחו,
לא פעם חש הקורא בנוכחותו של
הפרובוקטור העצל – במיוחד בחלקה
הראשון של ההתכתבות, כשהוא מנסה
בעליל להציק ללוי ולהציג עצמו כאדם
תוקפני ומרושע יותר מכפי שהוא באמת.
רק ברגע שהשיחה עוברת לעסוק בכתיבה
אפשר להתרשם שוולבק נוהג בגילוי
לב גמור; והעובדה שהוא נחשף שם
כרומנטיקן שבור לב באופן מרגש וסוחף
מחדדת את חוסר הטעם בכל ההתחזות
האדולסצנטית שבתחילת הספר.

אבל אפילו הפגמים האלה אינם
גורעים מעוצמת הגילוי החשוב ביותר
של אויבי הציבור – שוולבק ולוי הם,
בשורש אישיותם, אנשים מאמינים. הם
רחוקים מלהיות הניהיליסטים שמבקריהם
מוקיעים; במובנים רבים, אפשר שהם
דווקא האנטי-ניהיליסטים הבולטים
של זמננו. מפעמת בהם אמונה לוחטת –
והם מאמינים בדברים רבים. לוי מאמין
ביהדות, במוסר ובאחריות; וולבק מאמין
באמירת אמת ובחובתו של האדם להיות
נאמן לעצמו, ככל שהתנאים מאפשרים.
ושניהם מאמינים יותר מכל דבר אחר

בכתיבה, ומשום כך לא איבדו עדיין את
התקווה.

ואמנם, אם יש בספר הזה כדי להרשימו
ולהפתיענו לטובה, הרי זה משום ששניים
מן הסופרים השנואים והבלתי מתפשרים
ביותר באירופה של היום – אנשים
המסורים בכל מאודם להבאת בשורות
רעות מבית ומחוץ, בין אם נרצה לשמען
ובין אם לאו – מסיימים את הדיאלוג
ביניהם בנימה שאי-אפשר אלא לכנותה
תקווה. דומה כי שניהם מאמינים שעל
אף האומללות שהם מתעדים ללא הרף
בכתיבתם, ולמרות מאמציהם של רבים
להשרות אומללות גם עליהם, כניעה
לייאוש ולחידלון אינה באה בחשבון.
למקרא הספר עולה בזיכרון התמונה
האחרונה מתוך למי צלצלו הפעמונים של
ארנסט המינגוויי, שבה הגיבור, שנפצע
קשה ואינו יכול להימלט, מתייצב מול
חוליית פשיסטים ספרדים. הוא יודע
שמותו קרב, ובכל זאת מביע את ביטחונו
ש"העולם הוא מקום יפה, מקום שראוי
להילחם למענו". וולבק ולוי אינם חווים
מצוקה כזו, ואף על פי כן הם מייצגים
תרבות שנתקפה חוסר אונים מרוב פיכחון
וספקות. העובדה ששני אלה יכולים
למצוא סיבה מספקת לתקווה – לא רק
בתוכם פנימה אלא גם איש ברעהו – היא
לא פחות מקרן אור בעידן שנסחף לאטו
אל האפילה.

בנג'מין קרשטיין הוא כותב ועורך המתגורר
בתל אביב.